

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ДОГАБАЈА У ЦРНОЈ ГОРИ 1756—1757. ГОДИНЕ

Поход турских оружаних снага против Црне Горе 1756—57. године побудио је интересовање у сусједним земљама.

Тако се међу списима др Антуна Паулинија (Павловића) налази докуменат (1) у којем су забиљежени хронолошким редом главни догађаји тих збивања.

Др Антун Паулини (Павловић) рођен је у Корчули (1696—1757). По занимању је био лекар, а једно вријеме и главни службени лекар за подручје млетачке Далмације и Албаније. Међутим, његово посебно интересовање била је повијест, у којој се видно истакао (2). Како је ради лијечења истакнутих личности често позиван у Босну, прилике далматинског и бококоторског залеђа биле су му свакако познате, па се тиме може тумачити и интересовање за догађаје у Црној Гори.

Судећи по рукопису спис је писан његовом руком. Писан је италијанским језиком, и то у Котору. Треба претпоставити да је догађаје или лично регистрирао, приликом свог евентуалног боравка у Котору (тим прије што се опажају разлике у рукопису појединих датума), или је то препис хронике коју је неко вршио, свакако у циљу одређеног извјештавања. Очито је да су вијести добијане из прве руке, и то у Котору, дакле у непосредној близини крајева гдје су се војне операције и политичке акције одигравале. Догађаји су биљежени онако како су вијести о њима пристизале и то на осам различитих датума, у међувремену од 19. XI 1756. до 7. I 1757. године, а у дословном препису гласе:

»MONTENEGRO ASSALITO E
DOMATO DA TURCHI

Cataro 19 Nov(embr)e 1756

L'ultime novità d'Imoschi sono
che il Chiaja sia partito da Mo-

ЦРНА ГОРА НАПАДНУТА И
СВЛАДАНА ОД ТУРАКА

Котор, 19. новембра 1756.

Посљедње вијести из Имотског
гласе да је Бехаја отпутовао из

¹ (Архив Капор—Корчула).

² Види: *Зборник радова XXIII научног састанка Научног друштва за историју здравствене културе Југославије*, Сплит 1973, стр. 153, рад: Амброс Капор — Неки домаћи здравствени радници осамнаестог и прве половине деветнаестог столећа.

star e incaminato a Gasko. Donde proseguire a Nihsichi, indi nel centro del Montenegro, Seraschier del corpo intiero uscito alla il Passá di Kukaviza.

3 Decem(br)e d(et)to anno

Certo in Nihsichi sotto Montenero sono li Turchi si dicono in numero di quattro mille e con avviso che altri dieci milla dall'Albania s' bbianò ad unirvi. E cresceran da giorno in giorno.

13 d(et)to

Si unison ad agitar il comune pensiero le co.. avanzate de Turchi contro i Montenegrini. Alcuni sottomessi altri respinti con perdita rispettiva di gente. Sempre però eon magg(ior) danno de primi, et il resto de perseguitati circoscritti nella somità de monti ove per altro soffrindo la crudele tortura del freddo a della fame sperano li Turchi che da se abbiano a consegnarsi alle loro spade. Dico così perche non ha luogo la pietá e fuor che le femine e li figli che non passano gli anni otto a chiunque altro o vinto o rassegnato é fatta la testa. Tutti sono in cest.... e forse in magg(ior) discapito e la ragion d'un imminente ruina ne la fa la mala direzione, e l'essere senza capo. Un terzo de i monti contumaci é superato, ma resta ancora il piú difficile. La provincia é abormata, e ciò bene dicono le disposizioni intente ad impedire l'accesso a Montenegrini anche a prova di sangue. Per altro i perdenti si dichiarano di accettar la morte per mano de Veneti piú volentieri di quello sia goder la.... in potere dell' Ottomana barbaria.

19 d(et)to

Si é saputo q(ues)ta mattina che ieri partiron due acreditati Capi (de Montenegrini) per interessar un amico Turco in proprio favore, cioè di maneggiar l'accomodamento con offerta di Zecchini mille in conto di tributo. Non é difficile l'intento giacche il buon vecchio Vescovo del Montenero offre pronto il soldo.

Мостара у Гацко. Одатле ће наставити за Никшић, а иза тога у центар Црне Горе, гдје је сераскер цијеле удружене војске изишле на Паша Кукавица.

3. децембра исте године

Сигурно је да се у Никшићу под Црном Гором налазе Турци, како се говори у броју од четири хиљаде људи с вијешћу о доласку нових десет хиљада из Албаније.

И расту из дана у дан.

13. истог датума

Мисли свих узбуђује напредовање Турака против Црногорца. Неки су свладани, а други одбачени са знатним губицима у људству. Увијек, међутим, с већим губицима за Турке. Остатак је прогоњен и опсједнут у врхове брда, гдје страдају од студени и глади, па се Турци надају да ће се предати под њихове мачеве. Кажем тако, пошто нема милости, јер осим жена и дјеце која нијесу навршила осам година, свакоме је, било да је побијеђен или се предао, одсјечена глава. Сви су пренеражени, а можда је тежи осјећај непосредне пропасти, због лоше управе и помањкања поглавице. Трећина непослушних брда је освојена, али преостаје најтеже. Покрајина је опкољена, што се види из упутстава усмјерених против било каквог прилаза Црногорцима, па било и уз цијену крви. Међутим, поражени изјављују да су вољни примити смрт из руку Венецијанаца, рађе неголи бити живи у власти турског варварства.

15. истог датума

Дознало се јутрос да су јуче отпутовала два овлашћена црногорска главара у циљу да приводе једног турског пријатеља за посредовање по плаћању харача у износу од 1.000 дуката. Покушај није тежак, јер добри стари епископ Црне Горе нуди цијели износ.

21 *d(et)to*

Un strano effetto vi dirò ed é quello del decampamento de'Turchi dopo i riportati vantaggi sopra i Montenegrini e dopo che erano state accertate le proposizioni d'essi per il soldo del tributo, la metà subito, e l'altra metà con respiro. Per un tal secondo contamento esibiti sei principali in figura di Ostaggi. Questi anche si erano incamminati al campo, cioè in Cecco, seielta per Piazza d'armi dopo la debellazione del villaggio stesso. Ma ne ritrossero col trionfo di acquistare monizioni da guerra e da bocca, cioè favini, piombi, cavalli e baracchini in numero, tutte spoglie de Turchi tumultuariamente sbandati.

26 *d(et)to*

Parmi avervi scritto che i Turchi hanno decampato con tumultuario stando ed anche repentinamente, appena riconosciuto inoperoso il Chiaja per una ferita mortale si pretende anche datagli da suoi in una zuffa (per)altro con Montenegrini, nell'ultimo tentativo. Li Montenegrini sono tutti discesi al piano e restituiti alle proprie case con le famiglie.

29 *d(et)to*

Niente vi é di nuovo riguardo á Montenegrini. Già quattro o sei di questi passarono a Spus per trattar dell'accordo e soddisfazione. La voce che restó ferito il Chiaja comandante fu un fa... equivoco giacché invece restó colpito il Chiaja di questo ora deputato firettore. Per altro sempre Chiaja del Passá della Bossina.

7 Genaro 1757

Li Montenegrini hanno supplito il Harazo secondo la propria condizione e povertá non secondo il dovere. Vi si agevoló non ostante la remissione della usata recedenza e difetto del ricevimento delle Teschere carta che ha debito d'averne ogni sudito Turco rassegnato e pontuale.«

21. *истог датума*

Најнеобичнији угисак изазвала је вијест о повлачењу Турака, послје успјеха које су постигли над Црногорцима и након што су били потврђени предлози о плаћању харача, и то једну половицу одмах, а другу касније. За плаћање друге половине било је предложено шест талаца, који су се већ били упутили у Чево, које је било изабрано као војни центар, послје освојења тог села. Повратили су се у тријумфу, што су набавили намирнице за рат и прехрану, тј. сочивице и олово, коње и стоку. Све напуштено од Турака, који су се нагло повукли.

26. *истог мјесеца*

Чини ми се да сам Вам писао да су се Турци повукли нагло и изненадно, док су дознали да је Бехаја због једне смртне ране постао неспособан. По једнима је ту рану добио од својих у једној свађи, а по другима од Црногораца у задњим борбама. Црногорци су сви сишли у низине и вратили се својим породицама.

29. *истог датума*

Ништа ново у односу на Црногорце. Већ су четворица, или шесторица кренули у Служ да би преговарали о нагодби и задовољењу. Гласина да је био рањен Бехаја заповједник била је двомислена, јер је, напротив, био рањен од поменутог Бехаја изаслани управитељ.

7. *јануара 1757.*

Црногорци су испунили харач у складу са својим могућностима и сиромаштвом, а не како су требали. Олакшало се упркос губитка уобичајеног повјерења и немања тескере, документа који треба да има сваки смирени и уредни турски поданик.

Познато је да је о догађајима у Црној Гори 1756—1757. доста писано, често противрјечно и нетачно, и да је народна традиција те догађаје знатно измијенила.

Напријед изнијета хроника је те догађаје вјерно приказала. Она, свакако, представља један нов прилог доказивању тока судбоносних догађаја кроз које је Црна Гора тада пролазила.

Амброз Капор